DE SNEUPER

OFFICIEEL ORGAAN VAN DE VERENIGING VAN ARCHIEF-ONDERZOEKERS TE DOKKUM

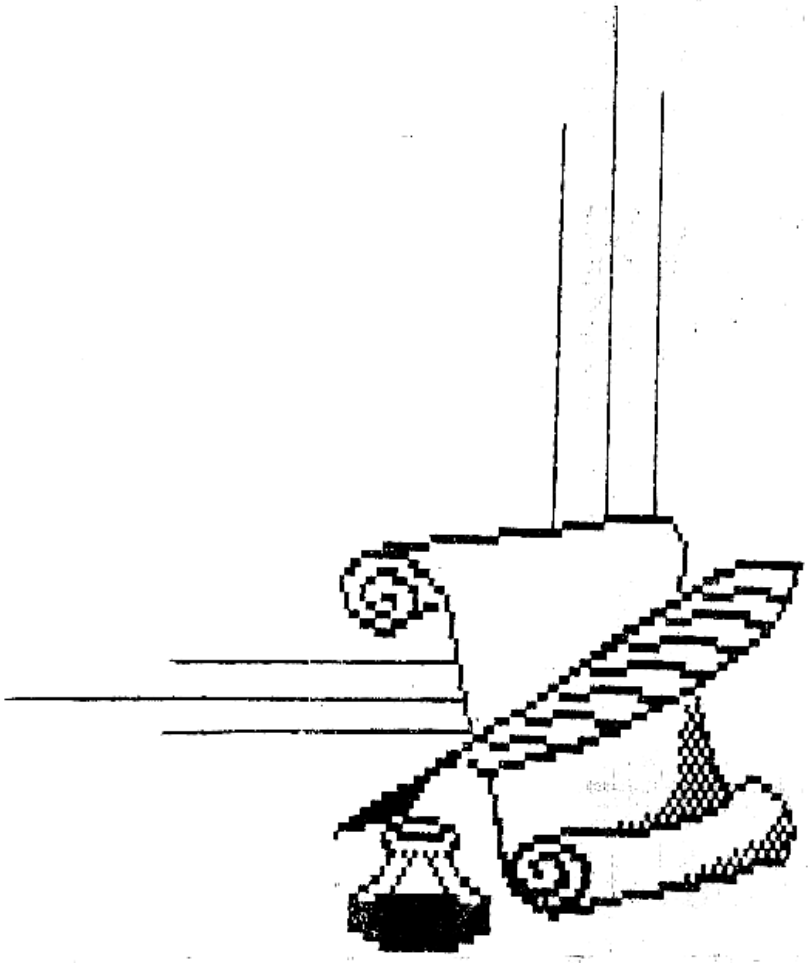

"DE SNEUPER"
Officieel Orgaan van de

VERENIGING van ARCHIEFONDERZOEKERS te DOKKUM

Verschijnt eens per drie maanden

Derde Jaargang nr. 1 Januari 1989

Nummer 7

Redaktie: Jaap Heeringa - Fennewei 22, Hantumeruitburen - 05198-1002
Eimert Smits - Rugebolstraat 19, Dokkum - 05190-4408
Reinder Tolsma - De Lyts Ein 16, Oosternijkerk - 05192-1593

Typiste: D. Heeringa-Kerkstra

Lidmaatschap van de vereniging: f 15,- per jaar
Donateurschap: f 5,- per jaar
Alleen de Sneuper lezen: f 5,- per jaar
Penningmeester: Jaap Heeringa
Rekeningnummer: 3461.69.488
Rabobank NOF te Anjum
Giro van de bank: 913871

Inleveren Copy: voor de 15e van de tweede maand
(bij de redaktie of in de Ideeënbus op de leeszaal)
Correspondentieadres: Reinder Tolsma

Oplage: 100 exemplaren

VAN DE REDAKTIE.

Ons goede voornemen, geuit in De Sneuper 6, om in december 1988 nog weer een nieuw nummer uit te brengen, is niet verwezenlijkt kunnen worden. Door allerlei omstandigheden, waarbij het niet tijdig aanwezig zijn van copy op de redaktietafel het zwaarst woog, is het vierde nummer van 1988 erbij gebleven en gaan wij meteen over naar nummer 1 van 1989. Het blijft evenwel onze bedoeling om vier nummers per jaar uit te brengen, evenwel zonder uw hulp (en vooral uw copy) zal dat niet gaan. Help daarom uw redaktie, en daarmee uw vereniging, door tijdig uw bijdrage in te zenden, groot of klein, alles is welkom. U zult merken dat dit nummer bestaat uit enkele grotere artikelen, afgewissel door wat kleinere bijdragen. Voor de variatie in ons blad is dat laatste zeker van belang. Naast de bekende bijdragen van bestuur en redaktie, treft u in dit nummer aan:

- Vervolg "Emigranten naar Amerika"
- De Friese Admiraliteit
- Deel 3 van de familie Houtman
- Boek Schoorstra's
- Onderhoud Zeedijken nabij Oostmahorn 1717
- Familie Stavorinus
- Religieuze afbeeldingen in de Heraldiek
- Ledenlijst + onderwerpen van onderzoek
- "Snypsnaren" door G.A. Kingma en F.v.d. Werff

VAN DE BESTUURSTAFEL.

Het verheugt het bestuur ten zeerste dat de heer Medema er in geslaagd is om het meubilair van de leeszaal te vernieuwen. Dit is zeer zeker een verbetering en zal nieuwe bezoekers een goede indruk geven. Het is iets om trots op te zijn. Verder beginnen de vaste bezoekers ook al te wennen aan de nieuwe regels, welke geen problemen meer geven en tonen aan dat ze in de praktijk ook werken. De dinsdagavond begint weer een vaste kern te krijgen hoewel er eigenlijk nog geen enkele keer "volle bak" is geweest. Dat valt te betreuren en zou beter kunnen.
Nog even een terugblik op onze Algemene Vergadering.
De opkomst deze avond was goed te noemen met een dertigtal aanwezigen. Voorzitter Eimert Smits dankte de heer Dragt van het Admiraliteitsmuseum dat deze het mogelijk had gemaakt dat er in het museum vergadert kon worden. Notulen en Jaarverslag leveren geen moeilijkheden op en de penningmeester kon een saldo aantonen van ƒ 822,41, wat de leden wel tot tevredenheid stemde. Een vraagteken werd gezet bij de hoge kosten van het drukken en vooral het verzenden van de Sneuper. Dit zijn zware posten op de begroting en bekeken moet worden of de Sneuper nog wel gratis verzonden kan worden daar van het ledengeld op die manier een groot gedeelte verdwijnt aan verzendkosten. Eigenlijk willen wedat geld liever gebruiken voor het aankopen van klappers en andere registers/boeken welke de bruikbaarheid van de leeszaal verhogen. Onlangs werd nog aangeschaft: "Van Ter Sted tot Olde Stins" van Joh. van Dijk. Dit boek behandelt alle stemdragende plaatsen in Ferwerd en bespreekt vele toponiemen en geeft een schat aan informatie over Ferwerder families.
De bestuursverkiezing werd een probleem daar er voor de scheidende secretaris Tolsma eerst gee opvolger gevonden kon worden. Tenslotte stelde Tijmen Leusink van Oosternijkerk zich voor de funktie van secretaris beschikbaar.
Het Kadasterprojekt, besproken tijdens de vorige Algemene Vergaderi is voorlopig van de baan daar het werk aan het Boerderijenboek van Oostdongeradeel veel meer tijd neemt dan voorzien.
Na de pauze maakte de heer Dragt, conservator van het museum de aan

wezigen wegwijs in de geschiedenis van het Admiraliteitshuis en daarna in het gebouw zelf. Hij toonde een schat aan gegevens welke door "sneupers" goed gebruikt kunnen worden:
een bibliotheek, een 50-tal literatuurbakken over specifieke onderwerpen, ± 1000 fotokaarten, ansichtkaarten, hangmappen met foto's op straatnaam, ± 3000 foto's met personen en een knipselarchief. De meeste van deze gegevensbestanden zijn gecatalogiseerd, er is echter geen "generale index".
Na het bezichtigen van genoemde bestanden, werd het velen duidelijk dat een bezoekje aan het museum in de komende tijd zeker de moeite waard is.
Tot slot van deze "bestuurstafel"maken wij nog even melding van de aanbieding van "Overzicht van alles wat aanwezig is op de studiezaal van het Gemeente-Archief van Dongeradeel", samengesteld door Henk Aartsma tijdens de Jaarvergadering. Dit"overzicht" is al rondgedeeld in Dokkum en omstreken en zal de leden welke verderweg wonen tegelijk met deze Sneuper worden toegestuurd.
Afgesproken is dat niet-leden dit Overzicht kunnen kopen voor een rijksdaalder.
Voor de voltooiing van ons DTB-Projekt zal in de komende tijd misschien een beroep op u worden gedaan. Hopelijk dat u dan enige tijd wil steken in het kopiëren van (vooral) lidmaatboeken. Het wachten is echter nog op een beter kopieer-apparaat en een beter inbindsysteem.

---

van de voorzitter:

Het nieuwe jaar is weer op weg om oud jaar te worden en bij de vele goede wensen willen wij ook de onze voegen. Wij, als bestuur, hopen voor een ieder dat 1989 een gezond en voorspoedig jaar mag worden.

Het afgelopen jaar was een goed verenigingsjaar. Natuurlijk waren erook zaken die we liever niet gehad hadden, maar ik denk dat we de positieve dingen moeten benadrukken. Het gezellige van de dinsdagavondhobby is voor velen van ons voorbij. Toch mag dit niet ten koste gaan van ons werk en dat van de vereniging.

De laatste maanden waren de dinsdagavonden niet volledig bezet. Wij vinden dat dat wel moet, niet alleen vanwege het onderzoek als wel voor het onderlinge kontact.
Wij blijven ons inzetten voor de vereniging ook het komende jaar. Verschillende zaken staan op 't programma. Al met al een reden tot aktief zijn. U kunt mede de vereniging levendig houden.

Wij staan klaar. U ook?
Dan wordt ook 1989 een echt Sneupersjaar.

E.Smits, voorz.

VAN DER WERF(F)

De heer P. Nieuwland heeft alle familienamenregisters van Friesland per gemeente alfabetisch in 8 boekwerkjes verwerkt.

Voor wat betreft de familienaam Van der Werf(f) is in 1811 deze naam 103 maal aangenomen, waarvan 15 direkt met dubbel f.

De ouders Van der Werf(f) hadden gezamenlijk 265 kinderen die ook de naam Van der Werf(f) meekregen.

De nazaten van deze kinderen zijn "all over the world" uitgezworven.

NEDERZETTINGEN WERDEN GEBOUWD -MAAR OP DE BEENDEREN DER STICHTERS (deelII)

de EERSTE MAANDEN.

In de vorige Sneuper kwamen de voorbereidingen en de reis aan de orde, deze keer laten we de eerste maanden aan ons voorbij gaan. De maanden van de meeste ontbering en gewenning in dat verre Amerika. Ook de maanden van de meeste saamhorigheid.

Als de problemen van reis en aankomst een beetje achter de rug waren, men zich mentaal enigszins had ingesteld op de omgeving, kwam het vestigen aan de orde. Na aankomst in de eerste haven en nadat de bagage uitgeladen was moest men op zoek naar vervoer om verder te kunnen reizen naar de plaats van bestemming.
De bagage werd op de kade gezet met die van vele anderen. Het eerste wat men deed was z'n eigen ertussen uit zoeken. Men mocht blij zijn als er niets gestolen was en daar stond men dan..... Een vreemd land, een vreemde taal, dieven die probeerden iets van hun gading te pakken, uitbuiters die hun diensten aan boden en een enkele landgenoot die bereidt was te helpen.
Nee, gemakkelijk was dat niet. Vaak bleef een van de gezinsleden dan ook de hele nacht op de bagage zitten, terwijl de man naar onderdak zocht. Zo werden dan een of twee dagen doorgebracht voor men een rivierboot of een wagen vond die, soms tegen veel te hoog tarief, hen naar de eindbestemming bracht.

Het zal duidelijk zijn dat zonder huis, beroep, onvoldoende eten en een vreemde taal, ook vaak geen geld, de voorspoed niet in ruime mate aanwezig was. Alle mooie voorstellingen van het nieuwe land werden meters de grond in geboord. Nu ook ontdekte men dat er vele misleidende brieven naar Holland gestuurd werden. Enkelen hadden wel de moed om de waarheid te schrijven, maar of ze werden niet geloofd of men schoof ze als "het valt wel mee" ter zijde. Men geloofde liever de brieven van de leiders die erop uit waren zoveel mogelijk mensen omzich heen te krijgen.
Een voorbeeld van een brief van J. Berkhout, gedateerd 2 dec. 1848, zou ik niet als een stukje universele ellende willen typeren, maar toch geeft deze brief een goed beeld van de toestand die vele mensen overkwam.

Dhr.J. Berkhout schrijft: " wij hebben onze intrek bij Diekinga genomen die nog bijkans zoo zit of hij zoo pas uit Amsterdam is gekomen.Wij hebben 14 dagen geslapen op de grond, voor en bij allerlei soort van togten, en zoo morsig dat wij daar niet langer blijven konde, de wandluizen marseerden dagelijks over ons beddegoed, mijn vrouw haalde ze tusschen haare borsten van daan. Wij hebben omdat wij niet weten wat etdoen en omdat ons plan en onzen zin St.Louis niet is, alweer een kamer gehuurd, waar wij niet blijven kunnen. Wij hebben nu een kagchel gekogt voor 12 dollar, een voer hout,een emmer en voorts nog niets. Wij huizen nu op ons selfs maar onzen slaapplaats is nog op den grond, maar toch schoon. Ik heb hout gekogt voor een ledikant dat haast gereed is, onzen tafel is nog een kist, ik schrijf deze brief op een krukje waarop een plank ligt. Wij zijn nu ook twee stoelen rijk met houten zittingen. Voorts zijn wij omgeven met kisten en voorts al ons ander gebruik op de grond en langs de wand, het heeft veel van een pakhuis. Onze Binnenlandsche reis is zeer onvoorspoedig

geweest, eenmaal was een sluis gebroken in het Kanaal en op de Lakes hebben wij dikwijls op het drooge met de stoomboot vastgezeten.
En wat zal ik U nu verder schrijven broeder, wij zitten hier waarlijk verlegen. Wij hebben ons honderdmalen in Holland teruggewenscht, mijne krachten zijn niet berekend om onder de handen van Amerikanen als timmerman te staan, het zal op een of ander handel aan moeten, voor te boeren is mijn geld te klein. De ondervinding die ik reeds van Amerika heb heeft mij geleerd nu het te laat is, dat elk fatsoenlijk wellevend mensch, de grootste dwaasheid doet om naar Amerika te gaan. Zoodra men zijn voet op het schip heeft gezet, houd alle genot, genoegen, gemak en ook de middelen die de ziel kunnen levendig houden ineens op, en bij de meesten voor hun geheel leven.
De Godsdienst is ook niet veel, en dat goed is, wanneer heeft men daar een degelijk genot van. Al wat men hier vindt is vleesch en brood, al het ander is slecht en dikwijls onbruikbaar duur en schaars. Hierbij komt nu nog dat men door een heerleger van ongemakken geplaagd worde, des nagts heeft men het allerwege te doen met de wandluizen en muskieten, des dags heeft men het te kwaad als het regent dat men naauwlijks de weg kan passeren dan met levensgevaar, is het droog dan kan men niet zien van wege de stof, dan is men gekweld met harde kouw, dan weder met hitte. Die gematigde lugtsgesteldheid daar wij in Holland zoo mals over spraken is een droombeeld. Ik kan maar niet goed begrijpen hoe men hier eenmaal de ondervinding opgedaan te hebben, allen zoo onbarmhartig zijn kan om zijne vrienden uit Holland naar Amerika te liefkozen wanneer deze in goede doen zitten. Voor menschen die in Holland honger lijden is het alleen goed te gaan voor geen ander. Wij zijn nu echter hier en terug wenschen helpt niet. Wanneer ik denk dat mijne dwaasheid mij tot het besluit gebracht heeft dan houd dit mijn geest zeer levendig bezig, enz, enz...."(einde citaat).....
Maar desondanks zette men door en velen zijn na jaren van worstelen boven gekomen. We zullen ook niet alles in het negatieve moeten trekken. We kunnen zeggen dat met een gezond lijf, sterke handen, een weinig geld en een beetje geluk de vooruitzichten goed waren.
Het zelf ontginnen van het land was geen kleinigheid. Men kocht een stuk prairie of bos. Men kapte de bomen en bracht het hout naar de markt of gebruikte het om een huis te bouwen. De stronken moesten uit de grond, de grond bouwrijp maken. Het zaad kwam meestal via emigranten mee uit Holland.Woonden de eerste Hollanders er veelal in "dug-outs", plaggehutten half in de grond, later kreeg men houten huizen.

Met respect kunnen we de pioniers in Amerika hun het succes gunnen, maar laten we niet de vele tranen vergeten die op de machteloze vuisten gevallen zijn.

volgende keer:deel III
"Persoonlijke ervaringen van een Hollandse emigrant"

E.Smits, 1989

.....FRIESE ADMIRALITEIT.....

In 1568 breekt de 80-jarige oorlog uit, ontstaan uit haat tegen de Spanjaarden. Het leven der Nederlanders wordt teveel aangetast. Willem va Oranje richt zijn aanval op het hart der Nederlanden. Hij rekent op steur uit zee van de watergeuzen, die hij voor dat doel kaperbrieven verstrekt. Het zijn ontembare zeeschuimers: edelen, geleerden, kooplieden, vissers e handwerkslieden. Allen verdreven van huis en haard. Zij hebben zich vermengd met echte piraten en ander gespuis dat uit de 17 gewesten zich verzameld heeft. Helaas weinig van de buit gemaakte rijkdommen stroomden in de kas van de Prins van Oranje. Het duurde tot 1570 eer de Prins alle geuzenschepen onder een commando wist te plaatsen, zodat men gerichte akties kon gaan ondernemen. Eigenlijk vormden de Geuzen geen sterke zeemacht. Het was meer het impulsieve gedrag dat bepaalde waarom Alva her niet kon verslaan. Hij beperkte zich daarna meer tot kustbewaking en konvooiering, want verliezen van de met geld geladen schepen bracht hem i moeilijkheden. Geen soldij deed de Spaanse troepen plunderen. In deze ti begonnen ook de steden met het uitrusten van schepen. Formeel vielen alle oorlogsschepen sinds 1572 onder de Admiraal-Generaal, stadhouder Willem van Oranje. Al snel werkten verschillende steden uit een regio samen, daardoor ontstonden verschillende admiraliteiten, het eerst in Hoorn, Enkhuizen (Noorder-Kwartier) en Rotterdam (de Maze). In 1578 in Amsterdar Zeeland en Friesland wilden graag hun eigen vloot beheren. Wat Friesland betreft werd in 1686 het bewind van zaken in handen van de Admiraliteit van Amsterdam gesteld. In plaats van de steden rusten nu de admiraliteite hun schepen uit. Maar het ging niet naar de wens van de Friezen, ze onttrokken het bewind weer aan de Amsterdamse-Admiraliteit. Na 1692 hielp de Adm. van het Noorder-Kwartier zitting in Harlingen. Maar ook dit was maar van korte duur. Op 6 maart 1696 besloten de Staten van Friesland tot de "oprighting eene kamer ofte Raad van Admiraliteit voor deeze Landschappe". Op 1 april 1696 werd door de Staten een instructie voor de provinciale Friese Admiraliteit vastgesteld. Later zijn Groningen en de Ommelanden toegetreden.

In de vergadering van de Staten-Generaal (afgevaardigden van adel, geestelijkheid en steden) van 14 juni 1697 werd het denkbeeld gelanceerd om in de gehele Republiek der Nederlanden een College van Admiraliteit in te stellen. Dit denkbeeld werd zonder omhaal terzijde geschoven. Wel vond de meerderheid het goed dat er provisioneel (voorlopig) voor 1 jaar, vijf admiraliteitscolleges zouden zijn. De Nederlandse vloot bestond in die jaren eigenlijk uit vijf afzonderlijke vloten, t.w. die van Middelburg, de Maze (Rotterdam), Amsterdam, het Noorderkwartier (Hoorn/Enkhuizen) en Friesland (Dokkum,later Harlingen). Het gevolg was dat dit niet voor 1 jaar was, maar dat het bijna 2 eeuwen geduurd heeft. Bij instructie van de Staten Generaal van 13 augustus 169 werden de Admiraliteitscolleges verheven tot Generaliteitscolleges. Vans 1596 tot 1645 was de friese admiraliteit gevestigd te Dokkum. Na verschillende onderhandelingen met de Staten van Groningen volgde op 30 juli 1644 een Resolutie van de Staten van Friesland, waarbij besloten wa het College naar Harlingen te verplaatsen, hetgeen het daarop volgende jaar zijn beslag kreeg. Nadat het verplaatst was naar Harlingen, bleef h daar tot de brand van 13 op 14 jan. 1771. Het gehele gebouw met secretarie, archief en alle scheepsmodellen ging verloren. Op 27 febr.17 werden alle admiraliteiten, ook de friese, opgeheven en vervangen door e Comite tot zaken van Marine van 21 personen. Doordat de archieven verbra zijn en er in de literatuur niet veel geschreven is over de Friese - Admiraliteit is er ook niet veel bekend over de schepen en de bemanninge

Van Tjerk Hiddesz. de Vries van Sexbierum, de friese zeeheld heeft ieder wel eens wat gehoord, maar dan houdt het vaak op. Toch zijn er vee meer figuren bij de friese adm. in dienst geweest. Na veel speurwerk kom er toch veel interessante dingen boven water.
Hieronder laten wij een paar van deze personen voor het voetlicht treden waarbij opgemerkt dat dit zeker geen volledige beschrijving is.

TJAERD TJEBBES

1589 In dat jaar kocht kaptein Tjaerd Tjebbes voor 900 goudguldens het 't Olde Raedhyus op de hoek van de Hoogstraat/Lange Oosterstraat te Dokkum.De verkoper was de magistraat van Dokkum. Dhr.J.Folkema een geboren Dokkumer heeft in 1718 gravures uitgegeven, op een er van staat dit huis.

Er stond op de hoek van de diepswal, waar nu hotel de Posthoorn staat, een herberg die de naam van de Blauwe Clock had. In beschrijvingen van 1686 staat dat op 12 nov. 's nachts door een stormwind het zeewater over de Zijl en Woudpoort vloeide en bij de Blauwe Clock vijf voet hoog was.

1598 Tjaerd Tjebbes op expeditie met het schip Blaue Clocke 200 ton en 70 bemanningsleden (waarschijnlijk genoemd naar de herberg).

JAN ROSEGEIJN (jan lodewijs van rosegeijn) alias JAN LODEWIJKSSEN.

1605 Schipper Willem Jansz. en Commies Jan Lodewijksz. op het V.O.C. jacht "Het Duyfken" 28 nov.1605 vertrokken uit Bantam met de opdracht- tot het ontdekken van het groote land van Nova-Guinea en andere onbekenden Oost- en Suyerlanden- in mei 1606 behouden in Bantam teruggekeerd. De zuidkust van Nieuw-Guinea werd verkend. Langs de kust van Nieuw-Guinea zuidoostwaarts koersende kwam men zonder dat men het wist, in de grote baai aan de Australische Noordkust. Later de golf van Carpentaria genoemd. Langs de kust zuidwaarts zeilende meenden zij nog steeds Nieuw-Guinea aan bakboord te hebben. Het verste punt, dat zij bereikt hebben, noemden zij Kerweer. Willem Jansz. en Jan Lodewijksz. zijn de eerste ontdekkers geweest van het Australische continent. Dat zij niet wisten waar zij zich bevonden, doet aan hun ontdekking niets af. Reeds in 1859 schreef de grote deskundige op dit gebied R.H.Major: The first authenticated discovery of any part of the great Southland was made in 1606 by a Dutch ship, the Duyfken. Zo ontdekten Willem Jansz. en Jan Lodewijksz. voor Abel Jansz. Tasman (1642/44) Australie.

1625 Onder Amd. van Amsterdam. Aanval Ned-Eng.vloot op Cadiz.

1636/1637 Commandeert het jacht Bruynvisch. Gewest Friesland onder Adm.van Rotterdam.

1637/1638 Wacht met het jacht de Dolfijn op de Spaanse kust.

HANS WILLEM BARON VAN AYLVA.

1625 - 1691

1625 geboren op State Brandstede of Aylva-State te Holwerd.

1665 kolonel bij de infanterie

1666 luitnant-admiraal van friesland

1667 onder de Ruyter bij Chattum juni 1667 op het schip Groot-Frisia.

1674 strijdt aan de wal als generaal, 11 aug. 1674 zwaar gewond bij Senef.

1690 strijdt bij Fleuris, 1 juli 1690, met bondgenoten onder Graaf van Waldeck.

1691 overlijdt t.g.v. val van zijn paard. Bevel over krijgsmacht Verenigde Nederlanden in Brabant, kwartier te Leuven.

Zijn lijk is te Brussel gebalsemd en in Holwerd in een familiegraf bijgezet.

Hans Willem Baron van Aylva was Luitenant-Generaal in dienst van de Verenigde Nederlanden, Luitenant-Admiraal van Friesland, Gouveneur van Coevorden en onderhorige Forten, Kolonel en Dossaard van Lieroord.

E.Smits
Stenendam 10, Dokkum

HARKE SIPKES HOUTMAN, MOLENAAR TE DOKKUM EN ZIJN NAKOMELINGEN (DEEL 3)

Volgens de volkstelling van 1840 in Achtkarspelen kreeg Sjoukje, de oudste dochter van Harke Sipkes Houtman, die aldaar op 19 oktober 1833 gehuwd was met Rinse Willems Bijleveld, drie kinderen, Willem, Harke en Aafke.
Ook haar broer Hendrik woonde toen in die gemeente, waar hij het beroep van kuipersknecht uitoefende. Korte tijd later vertrok hij naar Grootegast, de geboorteplaats van zijn vader en huwde aldaar met Jacobjen Geeles van der Zwaag. Zij kregen negen kinderen.
Eén van deze kinderen, Gerben Hendrik Houtman, vestigde zich in Nijega, huwde met Hendrikje Siebes Nieuwdam en ze kregen zes kinderen.
De jongste dochter van Harke Sipkes Houtman, Hendrikje, was gehuwd met Sijmen Jans Dijkema * Ferwerd 1822. Zij kregen een dochter met de naam Rigtje * Brantgum 10 januari 1853. Deze huwde in Dokkum op 14 februari 1883 met Jacobus Jans Schut. In april 1857 verliet Sijmen Jans Dijkema zijn gezin en vertrok naar de Verenigde Staten van Amerika. Na zijn vertrek werd er nog een dochter Sjoukje geboren * Dokkum 20 mei 1857. Zij bleef ongehuwd. † 24-02-1943.
In het overlijdensregister van Dokkum is onder nr. 42 het overlijden van Hendrikje Houtman op 5 augustus 1907 opgenomen. Abusievelijk is vermeld dat zij in Kollum is geboren en dat haar echtgenoot Wieger Jans Dijkema heette en dat zij 84 jaar geworden is.
De jongste zoon van Harke Sipkes Houtman werd PetrusCornelis genoemd. Ten einde het verversvak te leren werd hij opgenomen in het gezin van de verver Durk Piers Glas en zijn vrouw Aaltje Johannes de Vries, woonachtig op de Steenendam no. 188 te Dokkum.
Durk en zijn broer Johannes waren in die tijd bekende schilders en glazenmakers in Dokkum, die onder meer werkten aan het stadhuis van Dokkum (zie Het Stadhuis van Dokkum, W.T. Keune, blz. 37).
Durk Pier Glas en zijn vrouw Aaltje kregen vier kinderen:
Johannes * 6 juni 1825, Antje * 13 maart 1829, Pier * 6 februari 1833 en Ietje * 24 januari 1840, allen te Dokkum geboren.
Petrus Cornelis werd verliefd op de oudste dochter Antje en trouwde haar op 18 mei 1851. Zij vestigden zich in de Fetzestraat no. 73 te Dokkum. Uit dit huwelijk werden in Dokkum zes kinderen geboren:

Aaltje * 30 april 1852. Huwde op 7 maart 1878 met de gezagvoerder op de grote vaart Hidde Wijbrands * Koudum 21 oktober 1843.
Zij vertrokken naar Amsterdam op 27 maart 1878, alwaar Aaltje op 19 augustus 1900 overleed. Zij kregen een tweeling, beide dochters.

Rixtje * 28 augustus 1853, huwde op 2 december 1883 met de timmermansknecht Willem Kuipers * Wymbritseradeel 22 november 1855. Zij gingen ook naar Amsterdam, waar Rixtje op 5 januari 1919 overleed. Zij kregen drie kinderen.

Harke * 17 juni 1855, huwde op 28 maart 1880 met Durkje Kramer * Franeker 21 augustus 1855. Zij vestigden zich in Franeker en kregen twee zonen Peter Cornelis * Franeker 4 juli 1880 en Durk * Tzummarum 17 juni 1881. Aangezien zij van plan waren naar Amerika te emigreren, vertrokken zij eerst naar Amsterdam. Daar werd een dochter Sjoerdtje geboren * 8 maart 1883. Zij vertrokken 21 augustus 1884 naar Amerika.
De 29e september 1884 vroeg Harke het burgerschap van Grand Rapids in de staat Michigan aan.
Op 10 april 1885 werd daar een dochter geboren met de naam Jessie.
De naam Sjoerdtje was inmiddels verengelst tot Susie.
Harke heeft niet lang mogen leven in zijn nieuwe vaderland. Op 10 juni 1885 stierf hij bijna 30 jaar oud aan een blindedarmontsteking, zijn weduwe achterlatend met vier jonge kinderen.
Durkje Kramer heeft zich goed door haar ellende heen geslagen. Zij hertrouwde op 4 maart 1891 met ene Peter de Kok en stierf op 7 januari 1944 te Grand Rapids op 88-jarige leeftijd.

Na Harke kregen Petrus Cornelis Houtman en Antje Glas een dochter met de naam Ietje * Dokkum 30 augustus 1857. Deze huwde aldaar op 1 augustus 1901 met de

rentenier Murk Wierda * Tjerkgaast 14 augustus 1854. Ietje overleed kinderloos in Heemstede op 26 februari 1935.
Na Ietje werden er nog twee dochters geboren, die zeer jong stierven, beide Sjoukje genaamd.
De eerste * 6 november 1858 overleed 12 juli 1859 en de tweede * 6 maart 1860 overleed 22 maart 1860 te Dokkum.
Niet lang daarna verloor Petrus Cornelis zijn vrouw Antje † Dokkum 7 januari 1861.

Twee jaar later huwde Petrus Cornelis voor de tweede maal. Zijn vrouw werd de tien jaar jongere zuster van Antje, Ietje Glas.
Uit dit huwelijk dat plaatsvond in Dokkum op 12 februari 1863, werd een zoon geboren, Durk Houtman * Dokkum 26 juni 1863.
Deze staat op de groepsfoto van het Dokkumer Schutterskorps in de Nieuwe Dockumer Courant van 16 oktober 1953. Hij bleef ongehuwd en overleed 36 jaar oud op 1 oktober 1899 ten huize van zijn halfbroer Hendrikus Johannes in Schellingwoude.
Ook zijn moeder was geen lang leven beschoren. Zij overleed te Dokkum op 28 december 1863, op 23-jarige leeftijd na een huwelijk van nog geen elf maanden.

D. van der Werff.

Wordt vervolgd.

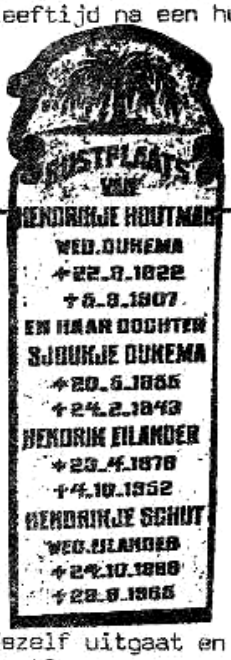

DE KWARTIERSTAAT

Wist u, dat wanneer je van jezelf uitgaat en tien geslachten terugwerkt, je 1023 direkte voorouders hebt?

Als je wilt nagaan wie je voorvaderen waren en ze hebben in Friesland gewoond, dan zijn ze met wat moeite en tijd terug te vinden.

Eerste	geslacht:	ben je zelf	1
Tweede	geslacht:	ouders	2 - 3
Derde	geslacht:	grootouders	4 t/m 7
Vierde	geslacht:	overgrootouders	8 t/m 15
Vijfde	geslacht:	bet-overgrootouders	16 t/m 31
Zesde	geslacht:	bet-bet-overgrootouders	32 t/m 63
Zevende	geslacht:	bet-bet-overgrootouders	64 t/m 127
Achtste	geslacht:	bet-bet-overgrootouders	128 t/m 255
Negende	geslacht:	bet-bet-overgrootouders	256 t/m 511
Tiende	geslacht:	bet-bet-overgrootouders	512 t/m 1023.

Elke vader heeft het verdubbelde cijfer van het kind en elke moeder het cijfer van de vader plus één.
(Dit is het zgn. Kekulésysteem).

F. v.d. W.

Van onze leden, jan. 1989

L.S.,

Gedurende de afgelopen 9 jaar, heb ik een studie gemaakt naar de herkomst van de naam SCHOORSTRA. Dit heeft geleid tot een schat aan gegevens, waaronder een uitgebreide stamboom, welke terug gaat tot ca. 1640.

Naarmate het onderzoek vorderde - ondertussen was ik lid geworden van de Sneupers - ontmoette ik steeds meer Schoorstra's en kreeg ik steeds meer de vraag of zij de stamboom in bezit konden krijgen. Na een ontmoeting met Eimert Smits, die eveneens een uitgebreide tak bezit, leidde een en ander door samenvoeging en vergelijking tot een plan, alle gegevens samen te vatten in een boek.

Door enkele bezoeken Best-Dokkum vv ontstond, op basis van de inhoud de titel: "Komende van het Schoor....?". Naar schatting zou het boekje zo'n 150 pagina's beslaan.

De inhoud van het boek "Komende van het Schoor...?" luidt:

Voorwoord
Verantwoording
Herkomst van de naam SCHOORSTRA
We schrijven de 17e eeuw
....tevens de 18e,19e en 20e eeuw
Stadhouders en Koningen
Bekende Nederlanders per eeuw
Biografische gegevens
de Stamboom: het geslacht JAN PIETERS SCHOORSTRA
het geslacht GERBEN BOTES SCHOORSTRA
Beroepen in Westdongeradeel
Het geldstelsel en wat kon men kopen voor z'n geld
Vele natuurrampen in de 18e eeuw
.... en wilt U dan hier Uw handtekening plaatsen?
Straffen en strafrecht van de 14e tot 20e eeuw
Het dagelijkse eten in die tijd
De jacht en wat dies meer zij....
Kleding en klederdracht.

Het geheel wordt voorzien van een 50tal foto's en afbeeldingen. Het boek zal medio maart/april klaar zijn.

Gezien de vele namen en families die erin voorkomen is het mogelijk dat er onder de leden ook belangstelling voorbestaat. In dat geval wil ik vragen kontact op te nemen met Eimert Smits, die dan daarvoor zorg draagt. Wel willen wij U vragen tijdig te reserveren.
In de verwachting echter dat velen van U de stamboom en andere heemkundige gegevens in bezit willen hebben,

tekenen wij

P.Schoorstra- Best
E.Smits - Dokkum

AANBESTEDING HERSTEL ZEEPALEN TE ANJUM IN 1717

In het Archief van het Old Burger Weeshuis te Leeuwarden worden gegevens bewaard aangaande de pachtboerderij"Luitema Sate", sinds 1609 in het bezit van het Weeshuis, na een schenking van Peter Hesop. Naast taxatierapporten, huurkontrakten en bouwtekeningen zit in dit Archief ook een aanbesteding voor het slaen van nieuwe palen aan de zeedijk. Zoals in de vorige Sneuper opgemerkt, moesten de boeren voorheen het stuk dijk dat bij hun boerderij behoorde, zelf onderhouden; zij moesten op hun land een bepaald stuk dijk verzorgen. Toen de Kerstvloed van 1716 grote gaten in de dijken had geslagen, wat ten gevolge had dat alleen al in Anjum 53 mensen verdronken, moesten in het voorjaar de dijken weer hersteld worden en daarbij hoorde ook het slaan van nieuwe palen, die de eerste klappen van de zee moesten opvangen. Dit herstel van de zeepalen viel nog net voor de grote ramp met de paalwormen in 1730, waarna de zeepalen werden vervangen door stenen glooiingen.

Hieronder volgt het letterlijk verslag van de aanbesteding, waarna een aantal situatietekeningen dit artikel afsluiten.

"Aanbestedinge van het slaan van 4 Roeden nieuwe paal, omtrent Oostmahorn gelegen, door Folkert Dirks en Meinte Dirks, uit naam van de Weesvoogden en hun moeder Aafke Meintes, op 20 Junij 1717.

Ten eersten sullen de Aannemers de Oude Paalen die er staan tot 4 Roede del moeten slaen, dat se met de naastlegers Eegaal staen ende in de rooyinge te bringen en de oude palen die er voor staen ..... ende weder voor te slaen ende vast te maeken ende de gordinghen ende de rongen die er komen te breecken van het slaen sullen door de aannemers weer verniut worden en de kistwercken nevens de voornoemde paal, de steen die erin is te klaren en omscheppen en na de dijk te werpen.
Voorts sullen de aannemers 4 roede Nieuwe Paal moeten slaen van 28 houtvoets balcken, de breete van elleff duim, de dikte 8 duim, 8 voet van de dikste end aff, en om de derde paal, de swaarste end aan te scherpen, ende om te setten, en so digt te slaen datter op de kant niet een klinkert deur kan, by verbeurte van yder gat 30 stuivers, de gordinghen sullen wesen 7 en 5 duim van goed kantigh Eiken Rib, en met Ponds Rongen wel vast gemaakt, de aannemers sullen de balken eerst moeten laten viciteren door Folkert Dirks en Meinte Dirks voor en aleer sy met het aangenomen werk beginnen de voorsegde 4 roede Nieuwe Paal sal tegen de aanstaande Schoudag St Jacob 1717 worden gemaakt en dan door de Eigenaers off haren gelastigde worden opgenomen en als hetzelve voor goed wort gekeurt, sal d'betalinge worden gedaen.
Indien de Aannemers nalatig bleven om de vrsz nieus bestede Paalen te maken tegen de aanstaande schoudagh, en dan door het Ed. Dijkgeregt van Oostdongeradeel mogte worden besteed, sullen de aannemers gehouden wesen, de schaade van hoger besteedinge, en vordere kosten over de bestedinge mogte komen te vallen, alleen betalen.

Opgeset twe Car gl gestoken by Douwe Wyberens
op syn bod van yder roede 95 cg 10 sts
Ype Jacobs verminderde de roede een carg.
Jetse Scheltes verminderd de roede twe carg.
dus dan de roede voor 92 cg 10 sts

Door Folkert Dircks aan strijkgeld betaeld inhet geheel 3cg 4 sts

Jetse Scheltes verclare dat Folkert Dircks mij heeft betaeld de somma van een carg tien strs wegens verteeringe der besteedinge

over desen gevallen, passere deses voor quit.
Dit is Jetse Scheltes zelfs gesette merck
Als getuige Mr. Gosling Jan

Wegens het trom slaen betaeld ses strs
Wegens het schrijven van biljetten
en dese articulen en roepen betaeld 3 ses te halve (= 27½ cent)

Dat het stuk dijk dat door de bezitter/gebruiker van de boerderij onderhouden moest worden ook een stukje kapitaal inhield, vinden we terug in een taxatie van dezelfde boerderij Luitema Sate te Anjum in 1728. Folkert Dirks is gestorven en er komt een nieuwe huurder op de boerderij, Claas Rinnerts, een zwager van Folkert Dirks. Omdat het land wel gehuurd werd, maar de bedrijfsgebouwen altijd in het bezit waren van de boeren zelf moest de nieuwe boer de boerderij op taxatie overnemen.
Naast bedragen voor: binnenhuis, voor- en achtergevel, schuur en puiskeuken (waar ook de boter gekarn d werd) komen ook de volgende posten voor:

t paalwerck tot de oude dijk voor 1/3	171-1-12
t paalwerk van de poldersdijck voor 1/5	74-6- 0
t aardwerck van de nieuwe dijk voor 1/5	200-0- 0

Dat hier steeds een gedeelte van het dijkvak berekend wordt, zal gelegen zijn in het feit dat het tegelijk een verrekening van de erfenis betreft, immers de nieuwe huurder bleef in de familie. Rekent men de volle waarde van de genoemde dijkvakken dan komt men tot een bedrag van ƒ 1885 . Dat is een hoog bedrag, zeker als men bedenkt dat de boerderij zelf op ƒ 2288 geschat wordt. Het onderhoud aan de dijken dat op Luitema Sate ligt, is dus bijna evenveel waard als de boerderij zelf!

Korte verklaring van gebruikte termen:
roede = 4,7 meter
voet = 30 cm
duim = 2,5 cm
Sint Jacob = 19 november
(De volgende tekeningen komen uit: Mei slykboar en kramizer fan G.R. Groustra)

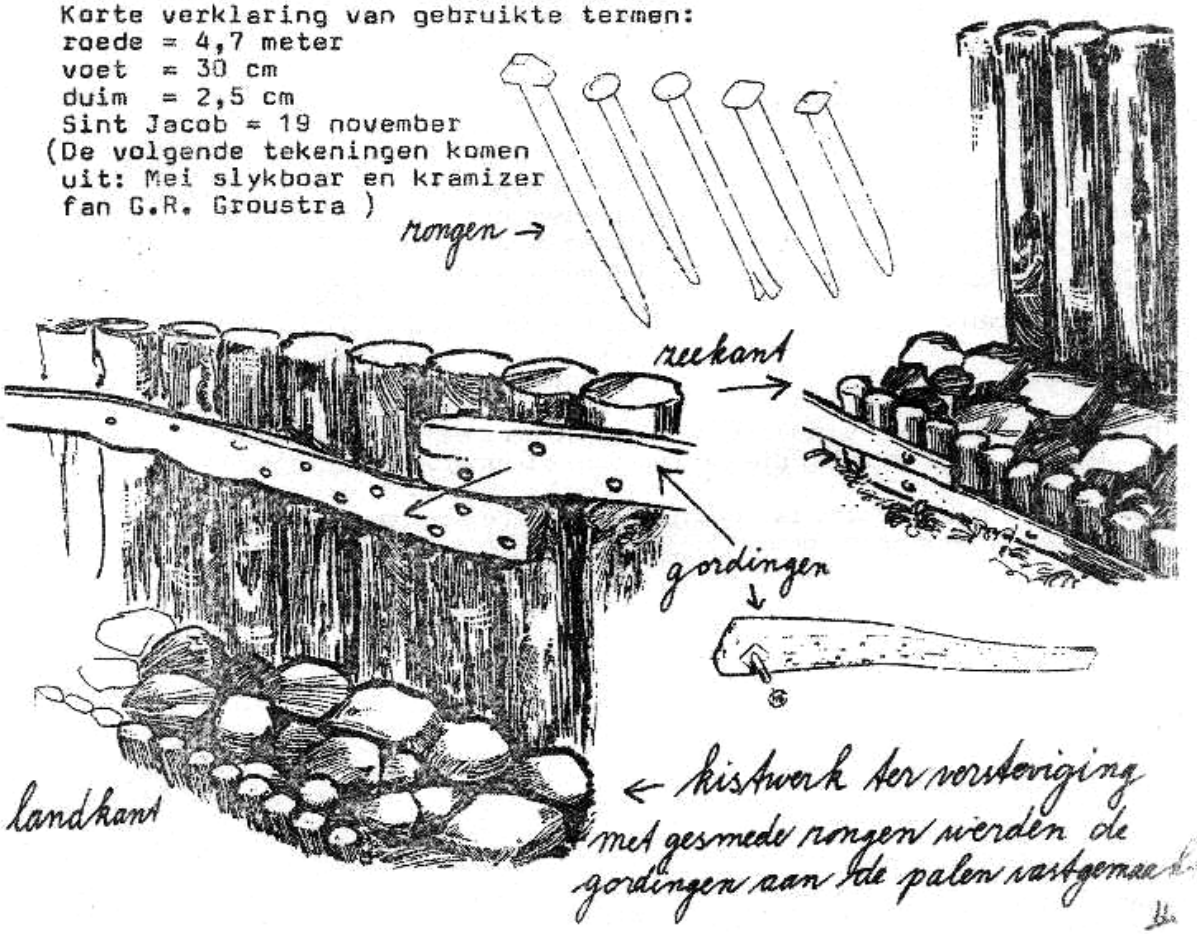

HET GESLACHT STAVORINUS

In het jaar 1667 trouwt in Dockum Jacob STAVORINUS.
Hij is soldaat onder den Ed. Manhaften (= strijdbare) Collonel Dolman, beide geboortig van Leiden en ingekwartierd te Dockum.

Tussen 1811 en 1902 worden er in Dockum 58 kinderen geboren met de familienaam Stavorinus.

Tussen 1811 en 1912 trouwen er 30 zowel mannen als vrouwen met de familienaam Stavorinus.

In de periode 1811-1932 overlijden in Dockum 44 mannen en vrouwen met de familienaam Stavorinus.

De personen uit bovenvermelde periode hebben de navolgende beroepen gehad.

Soldaat
Arbeider
Metselaar
Brouwersknegt
Schoenmakersknegt
Doodgraver
Korendrager
Timmerman
Timmermansknegt
Turfschipper
Scheepsjager
Schoenmaker
Zeeman
Kaarsenmakersknegt
Pakhuisknegt
Olieslagersknegt
Vleesslagersknegt
Tapper
Kroeghouder
Schipper schip "De Goede Hoop"
Schipper schip "De Jonge Dina"
Beurtschipper schip "De vrouwe Engeltje"
Koopman
Visscherman
Schippersknegt
Sigarenmaker
Wafelbakker

Beroepen van de mannelijke aangetrouwden waren:

Soldaat
Arbeider
Werkman
Visser
Voerman
Turfmeter
Inlandsche kramer
Korendrager
Katoenspinner
Tuinier
Steenhouwersknegt
Koopmansknegt
Sigarenmaker
Sigarensorteerder
Sigarenfabrikant
Tapper sterke drank
Herbergier
Trekschippersknegt.

Thans, 1988, woont er, voor zover mij bekend, geen man of vrouw meer in Dokkum en de wijde omgeving die de naam Stavorinus draagt.

Niet dat het hele geslacht is uigestorven, maar de nazaten zijn in andere plaatsen en streken gaan wonen.

F. v.d. W.

Missive om geen Joden of andere Passanten en Landlopers in deze prov. te laten komen. 16 Maart 1739.

Bijgaande missive werd in 1739 door Gedeputeerd Staten van Friesland verzonden aan alle Grietenijen in Friesland.

Over discriminatie gesproken!!

Let op de aanhef en het slot van de brief.

G.A. Kingma, Dokkum.

Edele, Veste, Lieve, Besondere.

Wy hebben goed gevonden U.Ed. bij desen aan te schrijven ende te ordonneren, om op de Havens en Riviere van U.Ed. district zodanige ordre te stellen, dat geen Joden, off andere Passanten, ofte Landlopers met geen manschappen Suspect van Besmette plaatsen te zijn off gekomen, in de Provintie worden toegelaten, maar te uitgeslooten, en alles te doen ingevolge het Laest geëmaneerde Placcaat van Haar Ho. Mog. daar tegens geëmaneert, zy ordre Sedert Waar toe Ons verlatende, Uyt Goede Beroolen. Leeuwarden den 16 Maart 1739.

U. Edele Goede Vrinden

De Gedeputeerde Staten van Vrieslandt,

H. Kniff

RELIGIEUZE AFBEELDINGEN IN DE HERALDIEK

Dat de heraldiek maar niet zo is ontstaan, doch langzaam is gegroeid alvorens het zich tot een bepaald stelsel ontwikkeld heeft, moge bij de lezer als bekend verondersteld worden.

Met de religieuze afbeeldingen op wapens, vaandels en vlaggen is het evenzo. De beroemdste standaard van de geschiedenis, de oud Romeinse krijgsvaan van *Constatijn de Groote*, is na de slag aan de Milvisen brug in het jaar 312 reeds van het Christusmonogram voorzien geworden.

De natuurlijke, eenvoudige verhouding van de Middeleeuwse mens tot God en de schutspatronen van zijn geboortegrond liet hem het beeld van zijn heilige als een toverkrachtige talisman mee in de slag nemen. De overbrenging van het heiligenbeeld op een vaandelachtig doek schept de eerste beeldvaandels. In de 10e eeuw zou Koning *Heinrich* onder het beeld van de schutspatroon, de aartsengel Michaël, gestreden hebben, in het jaar 1266 voerden de troepen van de Bisschop van Würzburg vaandels met de heilige Kilian; beroemd was de „Jonkvrouw met zegenende armen" op de Straatsburger banier, wier Byzantijnse, symbolisch-strenge houding ook bij vernieuwingen van de latere kunstsmaak behouden bleef. Zij komt ook voor op het stadszegel met de spreuk: „Jonkvrouw, smeek Uw Zoon, dat hij volk en stad beschermt". Deze vaandels hebben monsterachtige afmetingen, zij zijn 4—5 m. hoog en 3—4 m. breed. Men voerde ze op vaandelwagens mee; het bekendste is het Milanese, dat Keizer Frederik *Barbarossa* in het jaar 1162 vernielen liet.

De riddertijd met zijn sterken nadruk van de heldhaftige persoonlijkheid voerde de ontwikkeling van de heiligen-banieren (vaandels) slechts daar verder, waar een bijzonder gemeenschaps- en saamhorigheidsgevoel tot uitdrukking kwam, dat de op zich zelf staanden tot een verbond tezamen sloot.

Zo stelden zich ridderbonden met hun vaandels onder het patronaat van St. George, de heilige Mauritius en andere Heiligen.

In de middeleeuwen doordrong de religie het ganse leven, in het bijzonder de laatste helft daarvan. De levensnormen worden rijker en meer gevormd en voor zover daartoe geëigend namen deze ook meer het stempel der religie aan. Zo ontstonden tijdens de Kruistochten naast de kruisvanen de wapens als een noodzakelijk herkenningsteken van de volkomen door de uitrusting bedekten krijgsman, eerst daarna, alzo in de 12e eeuw beginnen de vaandels ook met betrekking tot de zich daarop bevindende voorstellingen vastgelegd te worden. Nog waren deze tekens van persoonlijke aard, maar de grote legerscharen van de kruistochten brachten daarnaast ook reeds nationale onderscheidingstekens.

Bekend is dat reeds in het jaar 1189 drie van de voornaamste vorsten van Europa, n.l. de koningen van Engeland, Frankrijk en de Graaf van Vlaanderen, over onderscheid makende kleuren van de kruisen van hun onderdanen onderhandelen. Daarbij zien wij het ontstaan van de verscheidene ridder-orden, welke half geestelijk, half militair zich ontwikkelen en later de wereldlijke vorstelijke tekens, welke ieder zijn eigen heilige had die in 't algemeen bijna altijd in verband met de religie stond.

Evenzo zien wij de ontwikkeling bij de burgerstand, de gilden hadden hun schutspatroon, in de kerk een eigen altaar en kapel en het gebruik van meerdere religieuze attributen.

Het laat zich hierdoor verklaren dat de religieuze tekens toen deze ridderorden en gilden in hun volle bloei waren, deze tekens zich meer en meer verbreidden en in de heraldiek op wapens van steden en families gebezigd werden.

Bij nadere studie blijkt echter dat de heraldiek slechts die tekens geadopteerd heeft die aan de heraldieke regels naar de geest en aan haar eigen regels en gebruiken beantwoorden (zij het dan soms zeer plaatselijk).

Wij zien dan ook als wapenfiguren: het kruis, het Moeder-Godsbeld, Kelken, Wierookvaten, rozenkransen, mijters, Bisschopsstaven, Kerkvanen, Passie-attributen, Heiligen-attributen, etc.

Beschouwen wij eens enkele stukken nader.

Het eigenlijke passie-kruis (latijns) ziet men weinig op een wapen, het is niet aan de geest der heraldiek ontsproten en doet onheraldisch aan. Daartegenover staat dat het gebruik van het kruis ontstaan uit de vereniging van dwarsbalk een zuiver heraldisch wapenfiguur, meer bekend als het Griekse kruis, volkomen overeenkomt met de oudchristelijke opvatting en in wezen dezelfde betekenis heeft als het Latijnse kruis. De vele varianten hieruit ontstaan hebben de kruisvorm tot strekking. Het kruis als symbool van de christelijke godsdienst, is wel een van de meest belangrijke stukken welke in de heraldiek voorkomen.

Daar de kruisvaarders onderweg niet altijd kerken vonden, waarin zij hun devoties konden verrichten, voerden zij kruisen van hout met zich mede. Om deze kruisen in de grond te kunnen plaatsen, waren ze aan de onderzijde scherp gemaakt of voorzien van een punt.

Als attributen van bepaalde Heiligen leren wij hun betekenis nader kennen. Het St. Andries of schuinkruis, genoemd naar St. Andreas is overbekend. Deze Andreas, een der twaalf Apostelen, predikte het Evangelie in Europees Scythië, Epirus en Tracië en stierf de marteldood aan een kruis van de vorm van het schuinkruis te Patras in Achaïa omstreeks 40 of 50 jaar na Christus geboorte.

Wie kent niet het kruis van St. George, St. Patrick, het Patriarchale of Lorrijnse-, het Malthezer- en het Jezuitenkruis.

Het meest beroemde is dat der kruisvaarder koningen, *Godfried van Bouillon* en zijn opvolgers het z.g. Jeruzalemkruis. Is het nog nodig toepassingen te noemen van de talrijke wapens. Ik geloof het niet.

Zelfs het gebruik om het heilige teken, het kruis te stellen in de plaats van de handtekening, door personen die niet schrijven kunnen, bestaat nog.

Kent de christelijke iconografie het crucifix voor de Christus-verering, zo kent de heraldiek naast het kruis nog een ander Christus-symbool en wel in het Godslam, agnus Dei (Frans: agneau pascal).

Ter onderscheiding van het gewone lam of schaap, onderscheidt het zich door de Kruisvaan, welke het karakteriseert als Christus-teken. De kruis- of zegevaan is ontleend aan Apocal. 17.V.14.

Men vindt het terug in de familiewapens van 't Lam (Holl.) en Pascal (Fr. en Vlaanderen).

Naast de Christus-verering verschijnt na 1200 met de ontwikkeling van het wapenwezen de verering van de H. Maagd Maria. De riddertijd met zijn sterke nadruk van de heldhaftige persoonlijkheid voerde de ontwikkeling van de heilige attributen slechts daar verder, waar een bijzonder gemeenschaps- en saamhorigheidsgevoel tot uitdrukking kwam, dat de op zich zelf staanden tot een verbond tezamen sloot. Zo stelden zich de ridderbonden met hun vaandels en wapens onder het patronaat van de H. Maagd, St. George, de heilige Mauritius en andere Heiligen.

Afb. 1. Paaslam

In het dagelijkse leven nam de Maria-verering een even grote plaats in als de Christus-verering, terwijl het ridderdom zich nauw hierbij aangesloten had. Hiervoor was een dubbele oorzaak, de intensieve macht der Geestelijkheid op het volk en de in die tijd speciale ridder-verering voor het vrouwelijke geslacht, dat zich in de Maria-verering idealiseerde.

Afb. 2. Wapen van de Provincie Drenthe

In verscheidene wapens vinden wij thans nog het Maria-beeld terug, alleen reeds in ons land zijn er vele aan te wijzen zoals: het provinciewapen van Drenthe, de stad Assen, diverse plaatsen in Noord-Brabant en Limburg. In alerlei standen treft men het aan: staand, zittend, nu eens als „Moeder Gods", dan weer met kroon en scepter als „Koningin des Hemels". Men vindt haar op zegels, banieren en wapens. In meerdere wapens ook door Maria-symbolen voorgesteld.

De meest algemene hiervan is de lelie. Vele Franse geleerden beschouwen, vooral uit Katholiek oogpunt, de lelie als het symbolisch teken, voor de H. Maagd. De vormen, welke uit de lelie zijn afgeleid, zijn merkwaardig door haar veelheid als door haar veelvuldig gebruik. Men treft deze figuur veelzijdig toegepast, op scepters, kronen, lanspunten, als zelfstandig stuk, enz.

Men bedenke wel dat de zgn. Franse lelie, als heraldisch teken, geen lelie is, doch een lisbloem, fleur de lis.

Een ander Maria-symbool is de roos, echter niet in dezelfde zin als de lelie.

Enerzijds was de roos in de middeleeuwen als in de oudheid het embleem voor het schone geslacht, zinnebeeld der schoonheid en lieftalligheid, anderzijds stond Maria in het Westen ten minste, aan de spits van het geslacht, in hoogte en heiligheid der ridderlijke vrouwencultus.

Men schrijft hier ook aan toe dat leliën en rozen zo dikwijls voorkomen in hetzelfde wapen. Daarbij komen nog twee naar de geest van die tijden maatgevende omstandigheden.

Eerstens de naam van de aan Maria gewijde bidsnoer, rosarium. Naar men aanneemt komt het van een arabisch woord, welk koord of snoer betekent; de bidsnoer welke uit het mohammedaanse Oosten tot ons is gekomen; is overigens ook hetzelfde. Hierin wordt de naam regelmatig voorgesteld als rozen die men Maria offert, de snoer

allegorisch afgebeeld als een ketting van rozen. Ten tweede de overeenstemming der heraldische roos met het kerkelijk-mytische getal. De roos heeft namelijk, als in de natuur de enkelvoudige, in ons klimaat de wild groeiende, zo ook in de heraldiek, altijd 5 bladen; wanneer een ander getal gebezigd worde, moet dit in de heraldiek uitdrukkelijk vermeld worden, het mystisch getal van Maria, die namelijk in de architectonische proporties van aan haar gewijde kerken gebruikt worden is eveneens 5; wellicht van de 5 letters harer naam (Latijns); daarmede stemt ook overeen het getal der sterren in de sterrenkrans boven haar hoofd.

Als Patrones der zeevaarders was de ster van dit patronaat het plastische symbool, terwijl reeds ten tijde der kruistochten zij dit als teken hunner verering en dank aan Maria als persoonlijk en familieteken in zegel en wapens genomen hadden.

Ik moge hierbij opmerken dat de ster in de heraldiek ook 5 punten heeft, bij meerdere moet dit uitdrukkelijk vermeld worden.

Afb. 3. Maria-symbolen. Ster, lelie, halve maan

Toch is de rozenkrans in de heraldiek geen zeer oud teken. Men kent het, de krans is geplaatst in de vorm van een keper, om de 5 kralen een grotere en aan de top is een kruisje, dat paalsgewijs staat.

Tenslotte behoort ook de halve maan tot de Maria-symbolen-cyclus en wordt dan meestal in de voet van het schild geplaatst.

Men betracht echter bij de uitleg van een wapen de grootste voorzichtigheid en kan maar niet zo maar zeggen dit is zus en dat is zo. Zoals de Maria-figuur in de wapens voorkomt kan men het als volgt verklaren: het Jezuskind en de nimbus zijn de symbolen van het Moeder Gods-schap, kroon en scepter als aftekening van „Koningin des Hemels", terwijl men verder als Maria-tekens aantreft, de lelie, de roos, sterren en halve maan, alleen, soms in verbinding met andere stukken.

In een 15e eeuws handschrift vond ik de Christus-passie treffend voorgesteld. Het schild is beladen met een latijns kruis, in het kruispunt is een hart aangebracht met 4 speerpunten omsloten door een vierpas. Boven zijn de doorboorde handen terwijl het bloed der wonden in kelken wordt opgevangen, ter weerszijde van het kruis de doorboorde voeten waarvan het bloed in een kelk wordt opgevangen welke in de schildvoet is geplaatst.

Afb. 4. Passie-wapen naar een 15e eeuws handschrift

Na de rampvolle Godsdienstverdeeldheid van de 16e eeuw wijst het Protestantendom het Heiligenbeeld af en beperkt zich tot bepaalde symbolen. Het wapen van Luther was in 1517 een zwart kruis in een rood hart, liggende in een witte roos, als teken dat het geloof troost, vrede en vreugde geeft. De roos staat op een hemelsblauw veld om aan te duiden, dat de vreugde en vrede der gelovigen het begin zijn van de hemelse zaligheid. Het geheel wordt omsloten door een gouden ring als teken dat zulk een zaligheid duurt.

Als boekteken gebruikte Luther het paaslam met kruisvaan.

Afb. 5. Familie-wapen van Maarten Luther

Dit voorbeeld zou nog door vele anderen zijn aan te vullen. De heraldiek heeft meerdere religieuze stukken, de offertafel, de kerkvaan, de kerk, het wierookvat, het Christus-monogram, zelfs de arke Noach's ontbreekt niet.

Hoever men echter wel ging en zelfs de fantasie vrij spel liet vond ik in een wapenboek van 1555, vervaardigd door *Virgil Solis* (geb. te Neurenberg 1514, overleden aldaar in 1562). Deze geeft in dit wapenboek de wapens van de Drie-Koningen, *Caspar*, *Balthasar* en *Melchior*, welks afbeeldingen hierbij curiositeitshalve worden weergegeven.

Afb. 6. Wapens van de Drie Koningen Casper, Balthasar en Melchior, naar het Wapenboek van Virgil Solis. 1555.

Wij willen dit artikel besluiten met een meer bekende figuur, zoals deze voorkomt in het wapen van de gemeente Meyel (Provincie Limburg) welke in haar wapen blauw de Heilige Nicolaas (Kerkpatroon) van goud voert. Hij is een der meest populaire volksheiligen in Oost en West. Hij geldt als patroon der bakkers en der matrozen. Wij zien hem in dit wapen in de meest gangbare voorstelling in bisschoppelijk ornaat met de drie kinderen in een kuipje aan zijn voeten. Men kent de legende.

Afb. 7. Wapen v.d. Gemeente Meyel (Provincie Limburg) St Nicolaas als herald. stuk

De drie kinderen in het kuipje door een gewetenloze waard vermoorde knapen, die door hem aan stukken gesneden en in een vat ingepekeld waren. Door een engel van dit schandelijke bedrijf op de hoogte gebracht begaf hij zich naar de boze waard en wekte door zijn gebed de drie knapen wederom ten leven op. Ook is hij de schutspatroon van Amsterdam.

Veel zou er nog te vermelden zijn van de diverse religieuze stukken en hunne betekenis in de heraldiek. Wij meenden in dit speciale kerstnummer hierop eens de aandacht te vestigen.

D. RÜHL.

H.Aartsma	Reidomp 7 9101 HJ Dokkum fo:aartsma- schaatsloopbaan van g.plantinga 19 1915 tot 1950- fo:kingma- kaatswedstrijden in OD/WD/Dokkum.
L.J.Bergema	Nijbuorren 26 9137 SJ Ooster-Nijkerk fo:weidenaar 1790-heden
J en A de Boer	Anjelierstraat 6 9101 KE Dokkum fo:de Boer- kwartierstaten de boer en de vries armhuis Aalsum- vele gezinslijsten
J de Boer	Eelaan 3 9101 JE Dokkum fo: de boer- tilma- dorp Hantumhuizen- boerderij Weerdenbres te Hantumhuizen
G.Bouma	W.Dijkstrastraat 2 9151 JK Holwerd fo:bouma- zoodsma- runia- zwart- bewie- en het dorp minnertsga vanaf 1920
J.Broersma	Kobbe 53 9101 ZJ Dokkum fo:haayer
G.Cuperus	Langgrousterwei 4 9137 RM Ooster-Nijkerk fo:cuperus- rijpstra
G.Damsma	N.J.Haismastraat 21 9061 BV Giekerk
J.Dijkstra	de Jister 24 9062 HJ Giekerk fo:streekstra- sipma te ternaard- bremer-dijkstra in dongeradeel en koll'land
A.Fahner	Woudhorne 105 9101 NT Dokkum orgels
Sj.Hania	Bonifatiusplein 19 9101 VD Dokkum
O.Harmsma	Jasmijn 24 9103 RP Dokkum vrijwill.brandweer OD/WD- geref.kerk dokkum- veerdiensten waddenzee en zuiderzee- noord fr. lokaal spoormaatsch.- vele fo's- kloosters- industriele smalspoorlijnen
J.S.Heeringa	Fennewei 22 9146 CE Hantumeruitburen vele families in no-friesland o.a. heeringa- vd wagen- wieringa- meinsma- douma
G.Herrema	van Aylvaweg 9 9151 HK Holwerd fo:herrema- geschiedenis NH-kerk holwerd- div. publicaties
Y.Hiemstra	Stationsweg 22 9101 HZ Dokkum fo:hartman- hiemstra in de dongeradelen
D. de Jager	Zuiderbolwerk 111 9101 NX Dokkum fo: de jager- sytsma- brunia- de graaf- ronner kingma- joodse fam.'s in dokkum
G. de Jong	Wiesterwei 20 9143 WJ Nes fo:de jong- geref.kerk nes- inwoners van nes
G.Jongeling	Skulestrjitte 21 9123 KB Metslawier diverse publicaties
Y.Jousma	Markt 24 9203 AA Drachten fo:jousma in OD- de groot- pauzinga OD/WD- tilma in ferwerderadeel
W.Keuna	Legeweg 2 9101 MC Dokkum vele publicaties
G.A.Kingma	Woudweg 41 9101 VJ Dokkum algemeen Westdongeradeel
D.Klokman	Brokmui 8 9101 EX Dokkum fo:kuitert
B.R.Kloostra	Westerdiepswal 10 9291 CH Kollum pest in noord-oost friesland
F.Kloostra	Westerdiepswal 10 9291 CH Kollum fo:kloostra
H.vd Kooi	Boterbloemstraat 13 9101 EL Dokkum fo:hedzer keimpes vd kooi gehuwd met jantje gerrits bosch te oostrum
Th.Leusink	Langgrousterwei 9137 RL Ooster-Nijkerk

B.R.Ley Bloemkamp 24 9202 CB Drachten
fo:vd ley in kollum en dong.- huizinga-
broersma- broer lieuwes
D.J.Ley Sweelinckhof 23 2253 HE Voorschoten
fo:ley- huizen in veenwoudsterwal
J.B.Ludema Camphyuzenstraat 37 9101 HT Dokkum
fo:ludema
J.Meems Jinkepaed 3 9287 HC Twijzelerheide
vele kwartierstaten
G.vd Meer Weldinkhorst 20 7531 EK Enschede
fo:douma
F.A.W.Noordhuis de Lijnbaan 50 9971 AM Ulrum
fo:vd Werff
F.Roffel Boorn 3 9204 AZ Drachten
J.Schaafstra Fuldastraat 5 9101 WE Dokkum
diverse publicaties en tekeningen
P.Schoorstra Lederstraat 11 5684 ZV Best
fo: schoorstra
F.Slagman Troubadourshof 32 2171 TU Sassenheim
fo:buwalda- slagman- jaarsma
E.Smits Rugebolstraat 19 9101 EG Dokkum
fo:smits- vd hoek- schoorstra- seepma- osinga'
in noord-oost friesland- vele families met
klapper op leeszaal.
E.Smits Stenendam 10 9101 MZ Dokkum
de Friesche Admiraliteit- V.O.C.
P.Soepboer Moarnsinne 8 9151 KM Holwerd
kerkelijk grondbezit te holwerd- boekje van
holwerd- onderzoek hantum- kerkbezittingen en
polderdijken
L.B.Spanjer Postbus 71883 1008 EB Amsterdam
fo: wieringa
L.M.K.Stoel Goudsbloemplein 12 2411 ZK Aerdenhout
fo:vd wagen
S.H.Tiesma v Goghstraat 22 2343 RN Oegstgeest
fo:tiesma en tysma- boonstra- vd werff
S.v Tilburg Vleesmarkt 53 9101 MJ Dokkum
fo:vd zwaag- fopma- smit- boekje over fopma's
R.Tolsma de Lyts Ein 16 9137 SH Ooster-Nijkerk
fo:hiemstra/heemstra- kooistra OD- huizen in
ooster-nijkerk- brandweer O-Nijkerk- artikelen
in de dorpskrant
J.Torensma Wiesterwei 11 9143 DP Nes
fo:torensma- vele gegevens uit achtkarspelen
en tiøtjerksteradeel/dantumadeel
J.Vellema Nieuwstraat 50 8440 GD Heereveen
fo:vellema- het dorp Ee
F.F.Visser IJsvogel 80 9101 XT Dokkum
fo: visser
M.K.Visser Boliviastraat 13 2622 BK Delft
fo:visser te paesens/moddergat
O.F.Vos Hilaridesstraat 6 9101 CG Dokkum
huizen in dokkum- kloosters in friesland-
fo:akkerman- hamminga- vd molen- vos
verzameling prentkaarten van dokkum
U.M.de Vries Fauna 53 1273 GW Huizen
fo:de vries in OD/WD- feddema in dantumadeel
G.M.J.de Weger Visserspaed 2 9142 VN Moddergat
fo:groen te paesens/moddergat- vissers en
schippers te paesens en moddergat
D.vd Werff Suupmarkt 20 9101 LM Dokkum
fo:frans franzen vd werff en hayke lieuwes ca
1740 te aalsum en dokkum- houtman- panbakker
diverse publicaties

F.vd Werff	Bodaanstraat 37 9254 CL Hardegarijp fo:vd werff- stavorinus- wielstra- de graaf- uit tietjerksteradeel
J.vd Werff	de Dijk 16 9101 MN Dokkum fo: vd werff- vd woude- rippen- bosma uit hardegarijp
L.vd Werff	Valkstraat 28 6822 KT Arnhem fo:vd werff- vd kooi
H.Wiersma	Wilgenlaan 15 9103 SB Dokkum fo:wiersma- westerbaan OD/WD- woelinga dant'd- v dijk uit rinsumageest
J.Wijbenga	Skierstins 3 9269 VN Veenwouden fo:wijbenga
Th.Wust	Boerkamp 47 9431 HT Westerbork fo:gerritsma
D.A.Zwart	Tibsterwei 32 9131 EN Ee obma zathe- mellema zathe- ramp over friesland 18e eeuw- het dorp Ee- kooiplaats Ee- diverse publikaties in dagbladen

↑ Ledenlijst per 1-1-1989

In koartswilich rymstikje fan de Akkrumer folksdichter W.J. Koopmans.
It hjit: Ofstamming.

Myn heite-heite-heit
Wie âlde keapman Jisk
Myn heite-heite-mem
Wie âlde oate Fetsje.
Ik stamje nuver ôf
Jim kinn' dat no wol fetsje.
Ik bin in berns-berns-bern
Fan 't âlde jiske-fetsje!

F. v.d. W.